

STATSMINISTER GRO HARLEM BRUNDTLAND

Norsk Tjenestemannslag, 1. november 1994

DEN POLITISKE SITUASJONEN

I forrige uke hadde vi finansdebatten i Stortinget. Debatten var en god innføring i den politiske situasjonen. Den viste at den store skillelinjen i norsk politikk går der den har gått siden Syse-regjeringen brøt sammen: Mellom Høyre og Fremskrittspartiet på den ene siden - og Arbeiderpartiet, SV og sentrumspartiene på den andre. Den går mellom de partier som ønsker en sterkere styring og en aktiv bruk av statsbudsjettet - og partier som ønsker mindre politisk styring, mer marked og en mindre offentlig sektor.

Høyre holder fast ved sin gamle lærdom om at vi må skjære ned på offentlige budsjetter. De synes ikke å ha lært av de årene vi har bak oss. Det er jo gjennom en sterk motkonjunkturpolitikk og aktive reformer vi har fått landet ut av den økonomiske krisen. Det er gjennom samarbeidet med fagbevegelsen vi har kunne styrke næringslivet og lagt grunnlaget for at ledigheten nå synker.

At mellompartiene og SV har mer å bruke til gode formål, er heller ikke nytt. Og Senterpartiets "annerledesland" er blitt til et forsvar for det samfunn vi har. Men vi må ikke glemme at vi fortsatt har underskudd på statsbudsjettet. Når det nå går bedre i norsk økonomi må vi bruke mulighetene til å få underskuddet ned. Ved siden av høyrekreftenes angrep på politisk styring og offentlig sektor, er underskuddet det alvorligste trusselen på sysselsetting og velferd. Det er nok av eksempler på at store underskudd fører til nedskjæringer.

Det er når det går bedre, vi ikke må glemme at jobb nummer 1 fortsatt er kampen mot ledigheten. Vi må unngå en situasjon hvor de som har det bra stikker av gårde med hele den økonomiske veksten, mens de arbeidsledige forblir arbeidsledige.

Det viktigste og mest gledelige vi nå opplever, er at utviklingen på arbeidsmarkedet går den riktige veien. Sysselsettingen vil i år øke med minst 30 000 personer og det er all grunn til å regne med en liknende økning til neste år. Ledigheten i 1994 har hele tiden ligget under nivået i 1993. Og nedgangen har fortsatt i hele år. Forrige uke var den registrerte ledigheten under 100.000 for tredje uke på rad. Dette er den laveste

ledigheten siden høsten 1991. Den gangen var den på vei opp, nå er den på vei ned.

Men dette er ikke nok - vi kan ikke slå oss til ro selv om vi regner med en like mange kan komme i jobb også neste år. Vi må ikke bare ta vare på det vi har oppnådd. Vi må videre! Nå er det viktigere enn noen gang å holde stø kurs. Slapper vi av nå, risikerer vi å miste mye av det vi har vunnet.

Siden 1988 har vi ført den mest ekspansive motkonjunkturpolitikken noensinne. Det har vært helt nødvendig for å hindre at arbeidsledigheten skulle øke mer og bite seg fast på et høyt nivå. Fra 1989 til 1993 ble det sysselsatt vel 64 000 flere personer i offentlig virksomhet.

Men vi kan ikke fortsette å basere oss på store underskudd. Bruker vi mer enn vi får inn, må vi låne - og lån betyr at vi må bruke stadig mer på renter og avdrag - i stedet for til helse og eldreomsorg, barnehager og skole. Svenskene betaler for eksempel rundt 100 milliarder kroner i renter over statsbudsjettet hvert år - penger som i stedet kunne vært brukt på offentlige velferdsgoder.

Det er i oppgangstider vi må sørge for overskudd slik at vi står rustet til å demme opp mot ledighet i senere nedgangstider.

Da vi fikk problemer, kunne vi føre motkonjunkturpolitikken fordi vi hadde reserver. Vi kunne satse framfor å bygge ned. Det har ikke bare gitt oss lav rente, lav prisstigning og lavere ledighet. Vi har også kunnet gjennomført viktige og store reformer på skolesektoren og i barneomsorgen.

Ja, vi har bak oss en av de mest aktive reformperiodene i Norge. I forhold til 1980 bruker vi nå 40 prosent mer til velferdsformål. Dette har ikke minst kommet kvinnene til gode.

Dere her har vel ikke glemt alt som er skjedd?

- Vi har nå passert 200 000 barnehageplasser. Det er en fordobling på bare åtte år.
- Fødselspermisjonen er radikalt utvidet - fra 18 uker til ett år.

- All ungdom mellom 16 - 19 år har fått rett til videregående opplæring.
- På fire år har vi opprettet 38 000 nye studieplasser. 165 000 unge får nå plass ved høyere læresteder.
- På ti år er antall sysselsatte i stat og kommune økt med mer enn 25 prosent eller 126 000 personer. Det er omtrent like mange som det er innbyggere i Nord-Trøndelag fylke.

Ingen kan kalle dette nedbygging av offentlig sektor. Nei, det er reformer som er drevet gjennom av oss og vår politiske kurs.

Norsk økonomi er nå i sterk bedring. Det er nå solidariteten blir satt på prøve. Det er nå det er fare for at enkeltgrupper skal løpe foran å si at de har helt særskilte og rettmessige krav på økt lønn. Men vi har ikke råd til å rive ned det skjøre byggverk som den solidariske inntektspolitikken hviler på.

Vi kan ikke akseptere at de som har sterkest økonomi presser seg til store lønnstillegg og frynsegoder.

For det er her som på tribunen på Ullevål. Vi kan alle sitte godt og se rimelig bra. Men når noen reiser seg, må de bak reise seg for å se like bra. Snart står alle sammen - og da ser alle like godt som før - men det er tyngere å stå!

Det inntektspolitiske samarbeidet har vært en hovedpilar i den samlede økonomiske politikken gjennom de siste 8 år. Det har bidratt til bedret konkurransevne, til at kjøpekraften har økt selv om de nominelle lønnstilleggene har vært lavere enn på 1980-tallet. Det har ført til lavere renter og til den bedringen vi nå ser i arbeidsmarkedet. Regjeringen vil bygge videre på det inntektspolitiske samarbeidet.

Det er fortsatt behov for fornying, omstilling og økt kunnskapstilgang - både i bedriftene og i den offentlige sektoren. Slakker vi av på innsatsen nå, svekker vi tryggheten for arbeid og inntekt i framtida.

Jeg har merket meg hva Jan Werner Hansen sa i sitt innledningsforedrag om omstilling i offentlig sektor. Jeg forstår godt at omstilling kan skape utrygghet. Da er det vår oppgave i felleskap å gjøre utryggheten til

skamme. Regjeringen står fast på intensjonen om at omstilling og fornyelse skal skje under trygghet.

For vi kommer ikke utenom fornyelse i offentlig sektor heller. Forvaltningen må endre seg i takt med samfunnsendringer generelt. Det er en forutsetning for forvaltningens demokratiske forankring og troverdighet, slik dere også er inn på i utkastet til prinsipp- og handlingsprogram. Det dreier seg altså ikke bare om effektivitet, men også om kvalitet.

For hvorfor er vi så opptatt av omstilling og fornyelse? Kan det ikke være som det har vært? Nei, da blir resultatet stagnasjon. De eneste som er tjent med det, er høyresida.

Omstilling betyr ikke å bygge ned, men å bygge om. Det er nok av uløste oppgaver hvor frigjorte ressurser kan settes inn. Vi må bruke den fordel staten har som stor arbeidsgiver. Skal virksomhet bygges ned, må det være mulig å bruke arbeidskraften på områder med uløste oppgaver. Men det offentlige kan heller ikke bruke mer ressurser enn nødvendig på de ulike oppgavene.

Sammen med omskolingstiltak, kompetanseutvikling og ulike stimuleringsstiltak, er det mulig å håndtere overtallighet. Det krever også fleksibilitet fra de ansattes side.

Det er en rekke gode eksempler på hva som er mulig å få til gjennom god planlegging, godt samarbeid mellom arbeidsgiver og tillitsvalgte i samspill med den enkelte.

Det er ingen grunn til at NTL`ere skal stå med lua i handa, tvert om.

Uklarhet omkring arbeidsgiveransvar er ikke et godt utgangspunkt for omstillingsarbeid. Staten innser klart at den uklarhet vi har omkring organiseringen av AMO-sentrene og arbeidsgiveransvaret for de ansatte ved sentrene ikke er bra. Fra statens side ønsker vi at fylkene skal overta ansvaret for AMO-sentrene. AMO-lærernes ansettelsesforhold må inn i mer velorganiserte og avklarte former. Det arbeides nå for å klargjøre hvilke personer statens arbeidsgiveransvar ved AMO-sentrene skal omfatte.

Vi trenger den erfaring de ansatte og de tillitsvalgte har i arbeidet med omstilling og fornying. I de reviderte personalpolitiske retningslinjene for omstilling i staten er det presisert at tillitsvalgte skal trekkes aktivt med i planlegging og gjennomføring av omstillingsprosessene. Jeg er overbevist om at det er den sikreste måten å få til vellykkede omstillinger på. Vi trenger forbundet og de tillitsvalgte som myndighetenes samarbeidspartnere. Vi må finne fram til løsninger i fellesskap. Vi trenger de NTL-tillitsvalgtes innsats for å få satt prosessen på riktig spor. Det er fortsatt lov å bruke sunn fornuft.

En politikk som styrker næringslivet og arbeidsplassene står ikke i motsetning til å satse på offentlig sektor. Det er jo tvert om - og det kan ikke sies for ofte: Det er bare gjennom økonomisk vekst og utvikling vi kan skaffe oss grunnlag for å gjøre enda mer i den offentlige sektor.

Norge må ha en solid og sterk økonomi for å trygge framtiden. Om noen år vil vi trolig ha nådd toppen i oljeinntektene. Da må vi ha flere bein å stå på. Det er nå vi må legge grunnlaget for en sterkere verdiskapning i fastlands-Norge. Se på Sverige - hvor fort det snudde da lavkonjunkturen kom, og det oppsto svikt i forholdet mellom inntekter og utgifter.

En sterk økonomi må bygge på at vi kan selge varer til utlandet - at det vi lager her hjemme er så bra og billig at også andre vil kjøpe det. Da er det tryggest for norsk økonomi at andre land ikke kan lage regler for å holde norske varer unna.

Det er dette EØS-avtalen og EU-samarbeidet handler om. Det er dette det indre marked - som Norge er en del av - skal sikre.

Så sier norske bedrifter at EØS-avtalen er nødvendig, men at vi har mer å hente ved medlemskap. Jeg har møtt mange bedrifter der investeringsplanene ligger klare i håp om et ja 28. november. Men dere - jeg har ikke hørt om en eneste bedrift som har planer liggende i påvente av et nei. Det er ja som er det trygge valget - det valget som gir nye muligheter for Norge.

Det er bare et ja som kan fjerne usikkerheten omkring EØS-avtalen. Hvis det blir nei, må avtalen endres. Og hvis endringene blir slik at det må 3/4 flertall til i Stortinget, så kan Senterpartiet få viljen sin og stemme ned avtalen. Da blir det virkelig dramatisk.

Men EØS-avtalen løser uansett ikke alle våre problemer. Både Norges og de andre europeiske landenes største utfordring er å få folk i arbeid. Da trenger vi en stabil økonomisk utvikling der de enkelte land ikke kan velte sine problemer over på andre. Bedriftene må kunne handle med hverandre uten store og brå forandringer i rentenivå og kronekurs. Det nytter lite om norske arbeidsfolk sliter for å øke produksjonen, dersom andre land med et pennestrøk kan redusere prisene på sine varer ved å sette ned verdien på sin valuta. Stabile valutakurser er grunnleggende for den økonomiske og politiske styringen, særlig for små land med høy eksport.

Vi kan ikke overse hva bedrift etter bedrift sier - etter at ansatte og ledelse sammen har analysert hva EU-medlemskap betyr for deres bedrift: De sier at de har mest å hente hvis Norge blir med. Blir vi stående alene utenfor, blir det mer usikkerhet. Da blir det vanskeligere å få nye investeringer og nye arbeidsplasser.

Når jeg har reist rundt og snakket med mennesker de siste månedene har jeg møtt mye tvil og usikkerhet. En del er redde for at vi kan svekke velferdssamfunnet hvis vi blir med i EU.

Hva er den største trusselen mot velferdssamfunnet?

Det er at vi ikke skal ha råd til de velferdsordningene vi ønsker. For alle som er opptatt av velferdssamfunnet - for helse og eldreomsorg, for barnehager, utdanning og trygdesystemet - må det å styrke landets inntekter stå øverst på dagsordenen.

Vi må ha et næringsliv som kan skape arbeidsplasser og som bidrar til å sikre et høyt inntektsnivå for landet. Bare på den måten vil fellesskapet få de inntekter som trengs til å bygge ut eldreomsorg og helsestell, barnehager og skoler. Da må vi legge til rette for at bedriftene kan investere i Norge og skape ny virksomhet her.

De har rett de som sier at den nordiske velferdsstatsmodellen ikke er traktatfestet i Maastricht. Velferdspolitikken er et nasjonalt anliggende. EU har ikke og skal ikke ha en felles velferdspolitik!

Neil Kinnock, den tidligere lederen av det britiske Arbeiderparti, spurte de som påstår at velferden i EU er truet, om å komme opp med ett eneste eksempel på et EU-land som har måttet redusere sine velferdsordninger

fordi de er EU-medlemmer. Jeg har aldri hørt et slikt eksempel. Men jeg har hørt om flere land som har måttet redusere sine velferdsytelser fordi økonomien eller den politiske viljen til fordeling av ressursene i samfunnet ikke har strukket til!

Så spør mange om ikke kontingenten gir oss mindre å bruke på velferd. Nei - regjeringen har sagt klart fra at nettokontingenten ikke skal ramme velferden. Men det viktigste - det er at vi vil få større økonomisk vekst om vi blir med enn om vi står utenfor. Og det skal ikke store ekstra-veksten til før kontingenten er betalt og vel så det. Vi vil få mer å bruke på velferd.

Det er å stå alene utenfor som er det usikre. Se hva som er skjedd i Sveits og Østerrike. I Østerrike har investeringene økt betydelig etter at folket sa ja. I Sveits har investeringene falt etter at landet sa nei også til EØS-avtalen. Og hva gjør bedriftene i Sveits for å motvirke problemene det gir å stå utenfor? Jo, i NEI til EUs avis "Standpunkt" referer de til sjefen i en stor bedrift for å bevise at det går like bra utenfor et samarbeid. Og hva sier han til "Standpunkt"?

"Vi jobber nå 42 timer istedenfor 40 og har også tilpasset oss på andre måter. En rekke andre bedrifter har også rasjonalisert driften og økt konkurranseevnen."

Ja, er det dette som er Nei-sidens vårt alternativ?

Jeg ønsker iallfall ikke å stille våre fagorganiserte overfor en slik situasjon.

EU-samarbeidet har som formål å trygge grunnlaget for velferdsstatene. Fra nei-siden hører vi ofte løsrevne sitat fra Maastricht-traktaten. Men nei-siden hopper over det aller viktigste; EUs formålsparagraf. Der står det at EU skal ha som formål:

".. å fremme i Fellesskapet som helhet en harmonisk og likevektig utvikling, en bærekraftig og ikke inflasjonsdrivende vekst som tar hensyn til miljøet, en høy grad av tilnærming mellom de økonomiske resultater, et høyt nivå for sysselsetting og sosial trygghet, en høying av levestandarden og livskvalitet, og økonomisk og sosial utjevning og solidaritet mellom medlemslandene."

Disse formuleringene minner ikke så lite om det som også er våre mål og ligger iallfall langt fra et "høyreorientert liberalistisk prosjekt", som vi i den norske debatten stadig hører at EU-samarbeidet beskyldes for å være. Ja,

faktisk er det de mange reglene for å begrense de økonomiske aktørenes frihet til å ta seg til rette i markedet, som kjennetegner EU. Det er reguleringer som skal verne om arbeidstakernes helse og sikkerhet, som skal verne om miljøet, og som skal verne mot at noen driver med "unfair" konkurranse. Det er ordninger som kanaliserer store summer til Europas utkanter. Det er ordninger som tillater betydelig investeringstøtte i utviklingsområder. Det er nok også derfor Carl I. Hagen er "45 prosent mot EU".

Etter hvert har EU fått svært strenge bestemmelser om arbeidstakernes sikkerhet og innflytelse. Ja, så strenge at også vi på flere områder har måttet skjerpe vår arbeidsmiljølovgivning. Dette er minimumsbestemmelser som gjelder for hele det indre marked. Det står landene eller partene i arbeidslivet fritt til å vedta strengere bestemmelser.

EU-samarbeidet gir også vern mot sosial dumping: De med de dårligste sosiale ordningene skal ikke få lov til å sette standarden. Dette har lagt grunnlaget for et mer menneskeverdig arbeidsliv i Europa. Foreløpig har det ikke betydd så mye fra eller til for norske eller danske arbeidere, men du verden hvor mye det allerede har betydd for spanske eller portugisiske!

I neste omgang kan det også være avgjørende for norske arbeidere. Et sterkere vern for andre lands arbeidstakere, betyr et tryggere vern for oss og vår velferd. Uten EU kunne vi fått en annen konkurranse - konkurransen om lavest mulig standarder. Og hvis andre land hadde senket sine standarder for å gjøre det mer attraktivt å investere - da ville vi i vår tur blitt rammet. Ja, for tro ikke at det ville gått så lenge før næringslivet i den situasjonen hadde meldt seg på med krav om reduserte ytelser også hos oss. Og vi vet i dagens virkelighet at det skal lite til før investeringer tar en annen vei - til andre land - med de konsekvenser det får for arbeidsplasser, skatteinntekter og offentlig velferd.

Utgangspunktet for EU-samarbeidet var samordning av kull- og stålindustrien mellom land som historisk har ligget i konflikt og krig med hverandre. Nå lever vi i et samfunn der stadig flere arbeider i tjenestesektoren. Jeg våger den påstand at velferdssamfunnet kan bli vår tids kull- og stålindustri. Behovet for å trygge velferdssamfunnet vil bli den ledende drivkraft i det videre EU-samarbeidet. I dette viktige arbeidet bør Norge være med.

Jeg tror ikke et EU-medlemskap vil bety løsningen på alle våre utfordringer. Den viktigste jobben må vi gjøre her hjemme - både med å holde orden i økonomien vår og å gjøre de nødvendige politiske prioriteringene. Uansett blir det ikke mindre viktig hvilket politisk flertall

vi klarer å mønstre her hjemme. Det gode samarbeidet mellom den politiske og faglige arbeiderbevegelsen vil i framtida spille en enda viktigere rolle i kampen om fordelingen av samfunnets ressurser.

I finansdebatten fulgte Høyre opp sin landsmøtedebatt fra i vår. Da og nå var det ikke bekymring for velferdsstaten som sto i sentrum. Nei, Høyre er bekymret for "lommepengesamfunnet" og kaller soldaritetsmilliarden for "misunnelsesmilliarden". Jeg har faktisk lyst til å sitere direkte hva Høyres Per-Kristian Foss sa i finanstalen:

"Arbeiderpartiet og KrF har inngått en avtale om å fullføre den fulle omdreining på skatteskruen under det sterkt misvisende navn solidatitetsmilliarden. Arbeiderpartiet har med dette budsjettet greid å samle et flertall for hele Jaglands skattemilliard, som i realiteten burde vært kalt en misunnelsesmilliard."

Dette er særdeles klart sagt! Det er faktisk ganske mange år siden Høyre har turt å ta fram igjen den gamle retorikken fra 20 og 30-tallet da Arbeiderbevegelsen kjempet fram de grunnleggende rettighetene for det norske folk. Også den gangen var arbeidsfolk, fiskere og småbrukere misunnelige. Ja, vi var faktisk så "misunnelige" at vi mente alle burde ha rett til skolegang. Vi var så "misunnelige" at vi mente alle hadde rett til alderspensjon og sykestrygd.

I dag er vi så "misunnelige" at vi mener de med de dyreste boligene kan betale noen hundrelapper mer i formuesskatt. Ja, vi er faktisk så "misunnelige" at vi mener at de med de største formuene, må begynne å betale litt skatt av formuene sine.

Jeg tror mange er glade for at det er noen partier på Stortinget som vil støtte Arbeiderpartiet og ikke har den samme "rettferdighetstanken" som Per-Kristian Foss!

Men det er synd at de andre partiene på Stortinget ser ut til ikke å støtte Regjeringens forslag til å effektivisere og styrke skatte- og avgiftsadministrasjonen gjennom det såkalte ROSA-prosjektet. Når Regjeringen har foreslått denne reorganiseringen, er det fordi vi vil sikre en økt innsats mot økonomisk kriminalitet og bekjemping av alkohol- og narkotikasmugling. Vi er helt avhengige av effektive skatte-, avgifts- og tolladministrasjoner. Skatte- og avgiftsundragelser koster fellesskapet mange milliarder kroner hvert år. Svart arbeid alene koster oss antakelig 10 milliarder kroner - hvert år! Da er det desto mer gledelig at fagbevegelsen og NTL har spilt på lag med regjeringen i ROSA-prosjektet.

En aktiv medvirkning fra dere var en forutsetning for å få prosjektet skikkelig i havn. Så får vi håpe at stortingsflertallet etterhvert vil være like konstruktive som den norske fagbevegelsen.

For Arbeiderbevegelsen er det et hovedmål å trygge velferdssamfunnet. Det er en stor kvalitet ved det norske samfunnet at alle skal ha lik rett til helse- og omsorgstilbud, lik rett til utdanning, og at alle har trygghet for inntekt og velferd når de blir syke og når de blir eldre. Dette er ingen selvfølge og vil kreve mye av oss alle.

Det største løftet på velferdspolitikken område i årene framover, ligger i Folketrygden. Allerede i dag har en million nordmenn trygd som sin viktigste inntektskilde. Etter århundreskiftet vil vi ha flere pensjonister pr yrkesaktiv enn vi har i dag. Det blir også flere blant våre eldste eldre. Samtidig gjør den tekniske utviklingen på det medisinske området det mulig å behandle stadig flere lidelser. Jeg tror ikke det vil være riktig å si til det norske folk at dessverre, dette har ikke vi - et av de rikeste landene i verden - råd til. Nei, vi må framover regne med større utgifter til helseformål.

Men alt dette vil skje samtidig med at vi må regne med at inntektene fra oljesektoren vil falle. Da vil vi ikke ha en like stor oljebrønn å øse pengene fra. Da må vi både sikre at samfunnet har tilstrekkelige inntekter fra andre kilder og stille større krav til det vi velger å bruke fellesskapets penger på. Her vil NTL kunne spille en avgjørende rolle. Dere kjenner de offentlige tjenestene ut og inn. Dere vet hvor skoen trykker og dere er de nærmeste til å komme med råd om hvordan vi skal løse disse oppgavene innenfor et offentlig budsjett som ikke kommer til å vokse like mye som før.

En velferdspolitikk som ikke har en god nok fordelingsvirkning, kan ikke overleve i framtiden. Vi må ha både bedre velferd og bedre fordeling.